

Tillämpa försiktighetsprincipen även för vindkraft

Göteborgs-Posten den 16 januari 2024

Till följd av klimatförändringarna sker nu ett viktigt arbete för att ersätta fossila bränslen med förnybara energikällor. All el ska vara fossilfri 2040. Sverige planerar att fördubbla elanvändningen till 2050. Svensk Vindenergi anger att industrin behöver ytterligare 70 TWh redan 2030. Till dess hinner inte ny kärnkraft byggas. Förhoppningen ställs i stället till en snabb utbyggnad av vindkraften.

Att vindkraft ses som en central del i omställningen, både på land och till havs, har skapat debatt och vindkraftsprojektörerna möter stort lokalt motstånd. Starka känslor rörs upp och de olika sidorna menar regelmässigt att den andra sidan far med osanning. Det är olyckligt. Konsekvenserna av en så omfattande satsning på vindkraft måste utredas i ett tidigt skede så att vi inte i vår iver att lösa klimatfrågan drar på oss andra allvarliga miljöproblem.

Dagens miljörelaterade ohälsa och miljöpåverkan har ofta orsakats av satsningar gjorda utan vare sig genomgripande konsekvensanalys eller tillräcklig kunskap. DDT efter andra världskriget och PFAS, som nu är aktuellt, är två exempel. När PFAS-skandalen briserade hjälpte det inte att önska att vi hade agerat annorlunda. Det giftiga ämnet kommer inte lämna vare sig våra kroppar eller naturen inom överskådlig tid. Det är först nu när konsekvenserna blivit plågsamt tydliga som det finns ett förslag att förbjuda hela PFAS-familjen i Europa.

Sveriges framtida energiförsörjning får inte hanteras på samma förhastade sätt.

För att studera det vetenskapliga kunskapsläget har Helen Karlsson i en nyutkommen forskningsöversikt gjort sökningar i den biomedicinska databasen PUBMED, för att utröna vad som är känt gällande möjliga effekter på människor och djur till följd av exponering för ljudföroreningar, kemikalier och partiklar från vindkraftverk.

Kunskapen om vindkraftens effekter på miljö och hälsa är visserligen ännu för begränsad för att ligga till grund för definitiva vetenskapliga slutsatser. Dock finns indikationer på att vindkraften riskerar att utsätta både människor och djur för negativ påverkan på hälsan.

Det finns ett antal studier som visar på problem med erosionen från rotorbladen. Det saknas dock studier av om partiklar och kemikalier från vindkraftverken kan återfinnas i luft, mark och vatten i etablerade vindkraftsparker, vilket är avgörande för att kunna bedöma risken för negativ påverkan på miljö och hälsa.

I litteraturgenomgången återfinns ett antal studier gällande vindkraftsbullers påverkan på människor och djur. Gemensamt för människor och djur är att irritation och stressreaktioner kan förekomma där vissa djur uppvisar ett flyktbeteende. Drabbade människor upplever en rad symptom som ännu inte till fullo kan bekräftas genom de metoder som används då sambandet mellan ohälsa och trafik- och flygbuller undersöks.

Men vi vet att ju högre vindkraftverken blir, desto längre sträckor sprids ljudet, särskilt det lågfrekventa ljud som vi inte hör men kroppen ändå kan reagera på. De gränsvärden som finns och de bullerkontroller som görs beaktar inte lågfrekvent ljud, trots att det ofta upplevs som så störande att drabbade väljer att inte bo kvar. Det lågfrekventa ljudet kan sätta väggar i trähus i egensvängning med buller inomhus som följd. Det finns inget sätt att skydda sig mot lågfrekvent buller förutom att bo i ett betonghus. När det gäller trafik- och flygbuller finns evidens för stressreaktioner med hjärt- och kärlproblematik som följd.

En ytterligare oroande faktor är att stora mängder bisfenol A används vid tillverkningen av majoriteten av rotorblad. Vi vet ännu inte hur mycket av detta hormonstörande ämne som eroderar med partiklar eller urlakas från rotorbladen, eller i vilken utsträckning bisfenol A når människor och djur på detta sätt.

I andra sammanhang råder däremot inget tvivel om att både människor och djur kan ta upp bisfenol A. Bisfenol A anses så pass giftigt att Europeiska myndigheten för livsmedels säkerhet, EFSA, nyligen sänkt det tolerabla dagliga intaget till en tjugotusendel av det tidigare gränsvärdet. Bisfenol A ingår dessutom i den grupp kemikalier som den världsledande forskaren i reproduktiv hälsa Shanna Swan nämner när hon varnar för att om vi inte drastiskt reducerar dess användning kan en majoritet av dem som vill skaffa barn behöva artificiell befruktning redan 2045.

Vågar vi släppa lös en så omfattande satsning som vi vet innehåller giftiga kemikalier och som avger betydande buller utan att veta mer om effekterna på vare sig miljö, djur eller människor?

Miljöbalkens försiktighetsprincip reglerar just situationer som denna. Om det finns det risker för människor, djur eller natur ska man ta det säkra före det osäkra. Vindkraften ska inte vara något undantag.

Helen Karlsson
Bengt Ståhlbom
Magnus Henrekson